

מילים בהקשר

מעובד מתחוך: **מילה טובה 1**, שרה ליפקין, מרח 2008.

נושא היחידה: מילים "קשות" (מילים המשל אבה, מילים נדירות, מקצועיות ומילים מורכבות מהחינה מורכבות), נביט, ביטויים, מילים לועזיות, ודרכים לברר את המשמעות. דרכים אלה יצטרכו לתמידים בהפנת הנקרא, עם התחומי הדעת השונים.

הנושאים הנלמדים מתורגמים בהקשר של טקסטים מתחומי הדעת השונים.

פעילות 1

כצילות גילוי - בקבוצה

- א. לפניכם הקטע "האוורסט – גג העולם". קראו אותו.
- ב. סמנו בקטע מילים או ביטויים שאינכם מבינים או שאינכם בטוחים בפירושם.
- ג. עבדו בזוגות, והשוו את מה שסימנתם. אם בן/בת הזוג יודעים את פירוש המילה שסימנתם – כתבו אותו.
- ד. את משמעות המילים שנשארו נסו לברר מתוך ההקשר. **הקשר** הוא המשפט שהמילה נמצאת בו, וכן המשפט שלפניו ו/או המשפט שאחריו. תוכלו להעלות השערות על משמעות המילים.
- ה. עתה בדקו **במילון**: האם שיערתם נכון? האם מצאתם במילון את המילה/הביטוי שחיפשתם?
- ו. נהלו בכיתה **שיחה**: באילו דרכים ניתן להבין מילים "קשות"? הביאו דוגמות למילים "קשות".

האורסט – גג העולם / קרן אטינגר

הר האורסט, ההר הגבוה בעולם, מתנשא לגובה של 8,850 מטר מעל פני הים. עד לפני שנים מעטות הגובה הרשמי היה 8,848 ובכלל – הטענה שהוא ההר הגבוה בעולם הייתה נתונה במחלוקת. במדידות עדכניות הגובה של ההר עודכן ונקבע על 8,850 מ'.

5 למעשה, תוך כמה שנים גם מדידה זו לא תהיה מדויקת, שכן ההר מתרומם בכמה מילימטרים בכל שנה!

הר האורסט, בדומה לשאר הרי ההימליה, התרומם מקרקעית הים הקדום – טטיס. הרכס נוצר בתנועה טקטונית כאשר הלוח היבשתי של אירואסיה התנגש בלוח של תת-היבשת הודו לפני כ-30-50 מיליון שנים.

10 ההר הוא דמוי חרוט בגלל ארוזיה של הקרח והרוחות העזות בגובה העצום. מכוסה בקרחוני ענק שיורדים מהפסגה המרכזית ופסגות המשנה שמסביבה. הרפתקנים שונים התחרו ביניהם מי יהיה הראשון שיכבוש את ההר.

15 בעבר הלא כל-כך רחוק סברו מומחים שבני אדם לעולם לא יצליחו להגיע לגבהים העצומים של הרי ההימליה. קל וחומר, כך האמינו, שאף אחד לא יצליח להגיע לנקודה הגבוהה ביותר בעולם – לראש הר האורסט.

מתוך: קרן אטינגר, "האורסט – גג העולם",
מתוך: אתר סנונית, 4.6.2003

לומדים

מילים "קשות"

כאשר קראתם את הקטע ייתכן שסימנתם מילים שאינן מובנות לכם. אם אינכם מבינים את המילה, אך היא אינה חשובה להבנת העניין, התעלמו ממנה ונסו להבין את הטקסט בלעדיה. אם המילה חשובה להבנת הקטע, נסו להבין אותה בדרכים הבאות:
א. מתוך **ההקשר** (מתוך המשפט שהיא מופיעה בו, משפט שלפניו או אחריו).

דוגמה: הרכס נוצר בתנועה **טקטונית**, כאשר הלוח היבשתי של אירואסיה התנגש בלוח... (שורה 8). מתוך המשפט אפשר לשער שתנועה טקטונית היא סוג של תנועה של יבשות, תזוזה של יבשות.

ב. לעתים הכותבים משתמשים בחזרות או **במילים נרדפות** כדי להדגיש אמירה כלשהי. המילים הנרדפות יכולות לעזור להבין את משמעות המילים ה"קשות".

ג. אם המילה ה"קשה" היא מילה עברית, היעזרו **בשורש** או בחלקים מוכרים אחרים של המילה. דוגמות: במדידות **עדכניות** הגובה של ההר **עודכן** (שורה 3) – שתי המילים המודגשות הן מאותו **השורש** (**עדכני** – חדש, נעשה לאחרונה; **עודכן** – אומת לאחרונה). אגב, מקורן של מילים אלה בצירוף עַד + קָאן.

תת-יבשת (שורה 9) – אולי אינכם מכירים את המושג, אך אתם מכירים את **החלקים** שלו: **יבֶשֶׁת** והתחילית **תַּת** (תת-אלוף, תת-תזונה).

ד. בדקו במילון. כאשר בודקים **במילון**, מבררים אם יש כמה משמעויות למילה ה"קשה", ובחרים את המשמעות המתאימה.

מילים לועזיות

סביר שסימנתם בקטע את המילים ה"קשות": (תנועה) **טקטונית, ארוזיה**. אלה **מילים לועזיות**, כלומר – מילים שנכנסו לעברית משפות זרות. לעברית החדשה הצטרפו (ומצטרפות) מילים משפות זרות, כגון: טלפון, קוסמטיקה, מסטיק, היפנוזה, אינטרנט, צ'ט. המילים הלועזיות מגיעות אל העברית יחד עם חידושים (או עם מושגים) שאין להם תחליף בעברית. אם אתם נתקלים במילה לועזית לא מוכרת, חשבו אם אתם מכירים מילה אנגלית דומה (כי רבות מן המילים הלועזיות נכנסו מן האנגלית). אם לא – היעזרו **במילון**. מילים לועזיות נמצאות במילון עברי-עברי, כיוון שהן הפכו להיות חלק מאוצר המילים העברי.

ניבים וביטויים

האם סימנתם בקטע את הביטוי **קל וחומר**? ביטוי זה הוא **ניב**. הניבים הם צירופי מילים מקובלים, מילים שמקובל לצרף אותן יחד בסדר קבוע (בדרך כלל): ביטויים, מטבעות לשון.

דוגמות ל**ניבים**: שינס מותניו, נתן דריסת רגל ל..., ירד לטמיון, איש אשכולות, יצאו לו מוניטין, פשט רגל, מיטת סדום, חד וחלק. בניבים יש גם "ציור" לשוני: **מיטת סדום** – אפשר לדמיין את המיטה, **פשט רגל** – רואים אדם פושט את רגלו. כמעט בלתי אפשרי ליהנות מספרות יפה ללא הכרה של ניבים רבים (וזאת גם הדרך הטובה ביותר לרכוש הרבה ניבים). אנו פוגשים ניבים רבים גם בחיי היומיום: בפרסומות, בשמות תכניות, בקטעי הומור.

פירושים לניבים אפשר למצוא במילונים השונים ובמילוני ניבים מיוחדים (ניבונים). את הניב מחפשים לפי אחת המילים שלו. למשל: את הניב **קל וחומר** מחפשים במילה **קל** ו/או במילה **חומר**.

משלב

חשבו: מה ההבדל בין המילים המודגשות במשפטים הבאים? מה מופיע בקטע "האורסט – גג העולם"? מה מתאים לדיבור עם חברים, מה מתאים יותר לכתובת עבודה? לכתבה בעיתון?

1. ההר הוא כמו חרוט.

2. ההר הוא כמו שפיץ.

3. ההר דומה לחרוט.

4. להר יש חוד.

5. ההר הוא דמוי חרוט.

לכל המשפטים יש אותה המשמעות, אותו התוכן, אבל יש הבדל ברמה. הבדל זה נקרא **משלב לשוני**, שפירושו: **רמת הלשון** של הטקסט (הכתוב או הדבור). הרמה יכולה להיות גבוהה, בינונית או נמוכה. במשלב לשוני גבוה משתמשים בדרך כלל בספרות, בשירה, בנאומים, או במכתבים רשמיים. משלב לשוני בינוני (רגיל, יומיומי) או נמוך (סלנג) משמש בדרך כלל בדיבור ברחוב, בין חברים, במשפחה. את המשלב הלשוני להתאים למצב – לנסיבות השיח: טקסט חגיגי, שיחת חברים, חדשות או ישיבת עבודה. לכן בבית-הספר – בכתובת תשובות, חיבורים, עבודה, יש להשתמש במשלב מתאים – לא גבוה כמו בשירה ובנאומים, אך גם לא נמוך כמו בסלנג.

! טיפים

איך מתמודדים עם מילים "קשות"?
היעזרו בהקשר – במשפט שהמילה מופיעה בו, או במשפט שלפניו ואחריו – ונסו להבין בעזרתו את משמעות המילה.
היעזרו במילים נרדפות במשפט.
שימו לב למבנה המילה – היעזרו בשורש או במשפחת המילים.
אם לא הצלחתם להבין את המילה בעזרת ההקשר או בעזרת המבנה שלה – בדקו במילון. שימו לב למשמעות המתאימה.
מילים לועזיות – חשבו אם אתם מכירים מילה אנגלית דומה. אם לא, בדקו במילון.
ניבים – חפשו את פירושיהם במילון לפי אחת המילים המרכיבות אותם.

סלנג – בכתובת עבודה, חיבור או הרצאה, יש להשתמש בלשון תקנית (נכונה), ובמשלב המתאים ללשון לימודים, ואין לערב סלנג.

מתרגלים

פעילות 2 – מילים לועזיות

בקטע "האורסט – גג העולם" (פעילות 1) יש **מילים לועזיות** רבות.

א. הסבירו את המילה הלועזית:

ארזיה (שורה 10) –

אם אינכם מוצאים במילון בררו עם המורה לגיאוגרפיה.

ב. מצאו בטקסט עוד שלוש מילים לועזיות.

ג. הביאו שלוש מילים לועזיות שאינן מופיעות בטקסט.

פעילות 3 – מילים "קשות"

א. הסבירו את המילים העבריות הבאות שנלקחו מן הקטע בפעילות 1.

מחלוקת (שורה 3) –

קרקעית (שורה 7) –

חרוט (שורה 10) –

הרפתקנים (שורה 12) –

ב. כתבו אם אתם מכירים את השורש של המילה, או שאתם מזהים קרבה למילה אחרת מאותו השורש.

ג. לכל מילה כתבו מילה נוספת ממשפחת המילים שלה.

ד. נסו להסביר את המושג: **לוח יבשתי** (שורה 8). אשרו את ההסבר בעזרת המורה לגיאוגרפיה.

פעילות 4 – ביטויים

א. הסבירו את הביטויים הבאים שנלקחו מן הקטע בפעילות 1.

ההר מתנשא לגובה (שורה 1) –

מי יהיה הראשון שיכבוש את ההר (שורה 12) –

- ב. **פסגות משנה** (שורה 11) – איך צריך לקרוא את הביטוי? איך אפשר להבין אותו מההקשר? מה הקשר לביטוי כותרת מְשָׁנָה?
- ג. **קל וחומר** (שורה 14) – מה פירוש הביטוי? היעזרו במילון.
- הסבירו את המשפט שהניב מופיע בו.
- הביאו ניב אחר שיש לו משמעות דומה.

פעילות 5 – ביטויים בהקשר

- המשפטים הבאים נלקחו מהטקסט שקראתם בפעילות 1, אך הביטויים שונו לביטויים ממשלב נמוך יותר.
- א. בדקו: כיצד המשלב הלשוני משתנה?
- ב. המירו את הביטויים המודגשים בביטויים ממשלב גבוה. נסו לעשות זאת בלי להציץ בקטע.
1. הר האוורסט **מגיע לגובה** של 8,850.
 2. הטענה שהוא ההר הגבוה בעולם **הייתה בוויכוח**.
 3. הרפתקנים שונים התחרו ביניהם מי יהיה הראשון **שיגיע אל קצה ההר**.
 4. בעבר מומחים סברו שבני אדם לא יצליחו לגבהים של הרי ההימליה, **ובטח שאף אחד לא יצליח להגיע אל ראש ההר**.

פעילות מסכמת 6

כצילוף זו מצ'נה יי'ום fe האי'ומנויות נ'נ'א'ו פ'ט'ק'ט ה'ל'ק'ו'ח מ'ת'ח'ו'ט ד'צ'ת fe ה'כ'י'א'ו'ל'ר'פ'י'ה.

הטקסט הבא לקוח מספר גיאוגרפיה. קראו אותו, וענו על השאלות שאחריו.

התיירות בישראל

בישראל, כמו במדינות רבות בעולם, ענף התיירות הולך ומתפתח. הפיתוח מורגש ב-3 תחומי התיירות: בתיירות הנכנסת, בתיירות היוצאת ובתיירות הפנים.

לישראל יש מה להציע לתייר. יש בה מבחר מגוון של אתרי תיירות: מקומות קדושים ליהודים, לנוצרים, למוסלמים ולבהאים; אתרי נוף וטבע; אתרי ארכיאולוגיה; אתרים היסטוריים; אתרי מרפא; תרבויות מיוחדות ועוד. במדינה קטנה כמו ישראל המרחק בין האתרים קטן, הגישה אליהם נוחה, והאקלים הנוח של ישראל מאפשר לתייר בהם בכל ימות השנה.

10 בענף התיירות, להבדיל מענפי כלכלה אחרים, היזמים הפרטיים אינם צריכים להשקיע השקעות גדולות בתשתית ובכוח אדם, אבל נדרשות השקעות ציבוריות גדולות בכבישים, בפיתוח אתרים ועוד. ענף זה מספק מקור תעסוקה לתושבים רבים – בבתי המלון, במסעדות, בארגון ובהדרכה של טיולים, בהשכרת רכב ועוד. באזורי השוליים, שבהם מצויים חלק מאתרי התיירות החשובים של המדינה, כמו הכינרת, אילת, המכתשים, מצדה, ים המלח ועוד, ענף התיירות הוא הבסיס הכלכלי העיקרי, ולעתים היחיד, של המקום.

15 למרות הפתיחות והגלובליזציה, עדיין רבה מעורבותה של המדינה בענף התיירות, ובמיוחד בבניית התשתיות. יזמים הרוצים לפתח אתר תיירות או תשתית לתיירות, יכולים לקבל מעמד של "מפעל מאושר" (כמו בתעשייה) ולזכות בתמיכה ממשלתית.

התיירות הנכנסת ומאפייניה

25 התיירות הנכנסת היא אחד המרכיבים החשובים בכלכלת המדינה, ותרומתה ליצוא הישראלי ולהכנסות במטבע חוץ היא רבה. בשנת 2004, לדוגמה, היו ההכנסות של המדינה מענף זה כ-8% מהיצוא הישראלי באותה שנה.

30 כאמור, מספר התיירים הנכנסים לישראל נמצא בעלייה מאז קום המדינה, אך ענף התיירות סובל מתנודות (עליות וירידות) גדולות. תנודות גדולות במיוחד נגרמות בגלל המצב הביטחוני והפוליטי בארץ: בעיתות שלום ורגיעה יש עלייה חדה במספר התיירים המגיעים למדינה; ואילו לאחר אירועים ביטחוניים קשים כמו מלחמה או פיגועים, מורגשת ירידה חדה במספר התיירים. לדוגמה, משנת 2000 החלה ירידה חדה בתיירות הנכנסת, אך בשנת 2004 חלה רגיעה יחסית, ומספר התיירים המגיעים לישראל עלה שוב. בארץ קיים מיגוון רחב של גורמי משיכה לתיירות הנכנסת, והמטרות שלשמן באים התיירים לארץ הן רבות ומגוונות, לדוגמה: עלייה לרגל (צ'לג'נות), חופשה ונופש, תיור וטיול, תיירות יהודית וביקור קרובים.

התיירות היוצאת ומאפייניה

התיירות היוצאת קיבלה תאוצה בראשית שנות ה-90. תהליכים הקשורים לגלובליזציה, כמו ביטול הצורך באשרות כניסה למדינות מסוימות והקלות בהעברת כספים, עודדו את תנועת היוצאים מהארץ בשנים אלה.

- 40 תהליכי הגלובליזציה גם עודדו נסיעות תכופות של אנשי עסקים ישראלים רבים, אשר בשהותם בחו"ל הם בעצם תיירים במקומות שהגיעו אליהם. ויש עוד שני גורמים שהביאו להתרחבות התופעה: מדינות שהיו סגורות לתיירות ישראלית (מרקו, למשל) פתחו לפניה את גבולותיהן, ומחירי הטיסות ליעדים רבים בעולם הוזלו.
- 45 המטרות של הישראלים היוצאים לחו"ל מגוונות: נפש, הרפתקאות, ספורט, טיולי שורשים, ביקור בקברי צדיקים ועוד. התיירות היוצאת אינה מכניסה למדינה מטבע חוץ. להיפך, היא גורמת לישראלים להוציא מטבע חוץ בחו"ל. ובכל זאת, לתיירות היוצאת יש השפעה רבה על הפעילות הכלכלית המתרחשת בענף: היא מפעילה נותני שירותים שונים כמו סוכני נסיעות, חברות תעופה ועוד.
- 50 מתוך: צביה פיין, מאירה שגב, רחלי לביא, ישראל – האדם והמרחב, 2007, עמ' 88-90, מטח

שאלות

הבנה

1. כתבו את תעודת הזהות של הקטע.
2. מה מטרת הקטע?
א. לספר חוויה ב. לתת הוראות ג. למסור מידע ד. לשכנע
3. הסבירו לפי הקטע את המושגים הבאים:
1. תיירות נכנסת 2. תיירות יוצאת
4. מה יכולה ישראל להציע לתיירים מחו"ל? הביאו דוגמה לכל סוג של אתר.
5. מדוע ענף התיירות חשוב?
6. בקטע הבא (שורות 26-32) הודגשו מילות קישור.

כאמור, מספר התיירים הנכנסים לישראל נמצא בעלייה מאז קום המדינה, אך ענף התיירות סובל מתנודות (עליות וירידות) גדולות. תנודות גדולות במיוחד נגרמות בגלל המצב הביטחוני והפוליטי בארץ: בעיתות שלום ורגיעה יש עלייה חדה במספר התיירים המגיעים למדינה; ואילו לאחר אירועים ביטחוניים קשים כמו

מלחמה או פיגועים, מורגשת ירידה חדה במספר התיירים. **לדוגמה**, משנת 2000 החלה ירידה חדה בתיירות הנכנסת, אך בשנת 2004 חלה רגיעה יחסית, ומספר התיירים המגיעים לישראל עלה שוב.

- א. איזה יחס לוגי מציינת כל מילת קישור?
אך - 1. הוספה 2. ניגוד 3. פירוט 4. סיבה ותוצאה
בגלל - 1. הוספה 2. ניגוד 3. פירוט 4. סיבה ותוצאה
ואילו - 1. הוספה 2. ניגוד 3. פירוט 4. סיבה ותוצאה
לדוגמה - 1. הוספה 2. ניגוד 3. פירוט 4. סיבה ותוצאה
- ב. כתבו לכל מילת קישור שהודגשה מילת קישור נרדפת.
- ג. מה פירוש הביטוי – **כאמור** (תחילת הפסקה).

לשון

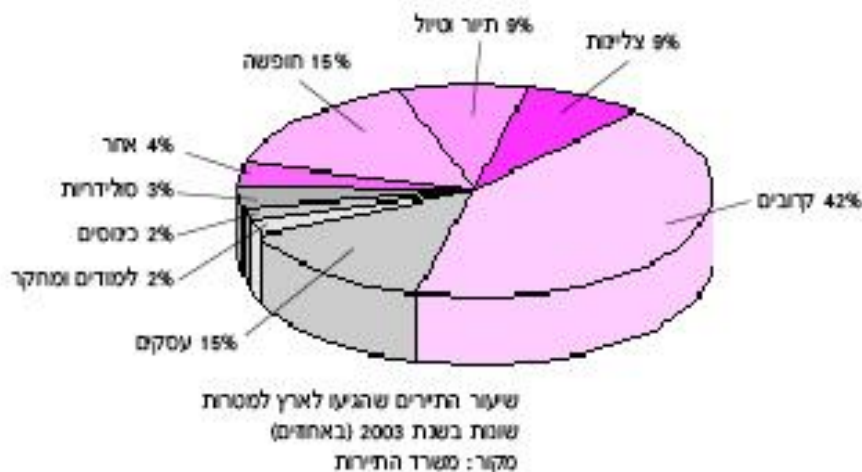
7. אם הייתם עורכי הספר, איזה תצלום הייתם מציעים לצרף לקטע זה? נמקו את תשובתכם.

8. כתבו במילים את המספרים המודגשים.

1. הפיתוח מורגש ב-3 תחומים. (שורה 1)

2. בשנת 2004 היו ההכנסות מענף זה כ-8% מהיצוא הישראלי. (שורה 23)

9. כתבו במילים את כל המספרים **בתרשים**.



10. חפשו במילון את פירוש המילים הבאות :

1. צְלִינּוּת

2. סולידריות

הבעה בכתב

11. מה אפשר ללמוד מן התרשים?

כתבו לפי הנתונים בתרשים פסקה או 2 פסקות.

תכשיט הוא טקסט לא רציף, כלאמר טקסט חזותי. הטקסט כזה יש להפיק מידע מן הכותרות, חלקי התרשים והנתונים שבו ולכתוב אותו באופן רצוף.

הבעה בעל-פה

12. הציגו לפני הכיתה את הנתונים בתרשים ומה אפשר ללמוד מהם. הקפידו על שימוש נכון בשם המספר.

פעילות 7: תרשים זרימה של הטקסט

כרטיס מן הטקסטים הספרי הלימודי, זהו טקסט מידע. הזיכרון האנושי האנושי מארגן אותו הוא זיכרון כולל-פרט, מן ההכחלה אל הפירוט.

התרשים הבא מתאר באופן כללי את מבנה הקטע "התיירות בישראל".
א. מצאו בקטע את ההכללה ואת הפירוט וכתבו באילו שורות הן מופיעות.
ב. בריבועים הריקים – השלימו את המאפיינים. כתבו רק כותרות.

